

Diana Maksimiuk

Dokument archiwalny dotyczący „uporządkowania” przez władzę ludową prawodawstwa w powojennej Polsce

Wprowadzenie

Prezentowany poniżej dokument to przygotowany najpóźniej 14 listopada 1944 r. w resorcie sprawiedliwości projekt dekretu o uporządkowaniu prawodawstwa Rzeczypospolitej Polskiej. Motywy sporządzenia tego aktu, a także prace nad nim i jego losy nie są mi znane. Wiadomo tylko, że w tym czy też w podobnym kształcie nie stał się aktem prawnym powszechnie obowiązującym.

Nowa władza, która powstała w Polsce po drugiej wojnie światowej, szukała podstawy legalności dla swego istnienia mimo rewolucyjnego z natury pochodzenia. Współczesna historiografia polska jest raczej zgodna, iż do osiągnięcia tego celu posłużyło jej odwołanie się do Konstytucji marcowej z równoczesnym odrzuceniem Konstytucji kwietniowej, uznawanej przez emigracyjny rząd w Londynie¹. Władza ludowa uczyniła to, dokonując w *Manifeście PKWN*² opatrzonym datą 22 lipca 1944 r. zapisu, iż „Krajowa Rada Narodowa i Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działają na podstawie konstytucji z 17 marca 1921 r. jedynie obowiązującej konstytucji legalnej, uchwalonej prawnie. Podstawowe założenia konstytucji z 17 marca 1921 r. obowiązywać będą aż do zwołania wybranego w głosowaniu powszechnym, powszechnym bezpośrednim, równym,

¹ Zob. m.in. A. Stawarska-Rippel, *Prawo sądowe Polski Ludowej 1944–1950 a prawo Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2006, s. 21; M. Kallas, *Ustrój Polski Ludowej (1944–1989)*, [w:] M. Kallas, A. Li-tyński, *Historia ustroju i prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2003, s. 43; W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski 1918–1980*, Londyn 1989, s. 446; M. Turlejska, *Spór o Polskę. Szkice historyczne*, Warszawa 1972, s. 328; K. Kersten, *PKWN 22 VII–31 XII 1944 r.*, Lublin 1965, s. 68; W. Góra, *Powstanie władzy ludowej w Polsce*, Warszawa 1972, s. 77.

² Załącznik do Dz.U. z 1944 r., nr 1.

tajnym i stosunkowym Sejmu Ustawodawczego, który uchwali, jako wyraziciel woli narodu, nową konstytucję”. Cytowane treści *Manifestu* wzbudziły od razu szereg wątpliwości i sporów, które próbowała w drugiej połowie lat czterdziestych rozstrzygnąć ówczesna nauka prawa³. Pierwsza kwestia sporna dotyczyła źródła obowiązywania Konstytucji marcowej po wojnie. Zastanawiano się, czy podstawą jej obowiązywania był fakt, że zawsze obowiązywała, bo nigdy nie została legalnie uchylona, i *Manifest* tylko stwierdzał ten fakt, czy też jedyną właściwą podstawą obowiązywania Konstytucji marcowej była decyzja ustrojodawcza rewolucyjnej władzy. Druga kwestia, co do której nie było zgodności, dotyczyła z kolei zakresu obowiązywania Konstytucji marcowej, a ściślej tego, czy obowiązywać miała cała konstytucja, czy też pewne jej fragmenty. Dyskusja w tej drugiej kwestii stanowiła konsekwencję niesprecyzowania w żadnym akcie terminu „podstawowe założenia” ani „demokratyczne podstawowe zasady Konstytucji Marcowej”.

Żadnej wątpliwości nie budziło wówczas tylko całkowite odrzucenie Konstytucji kwietniowej. *Manifest* określał rząd londyński „władzą samozwańczą, władzą nielegalną”, a ustawę zasadniczą z 23 kwietnia 1935 r. uznawał za „bezprawną i faszystowską”, opartą na politycznej motywacji. Zanegowanie Konstytucji kwietniowej spowodowało, że nowa władza stanęła przed kolejną kwestią, a mianowicie przed problemem stosunku do porządku prawnego II Rzeczypospolitej, jaki ukształtował się po 1935 r. Jak trafnie zauważyła A. Stawarska-Rippel: „Brak ustawowej regulacji dającej podstawę uznania za nieobowiązujące przepisów wydanych po 23 kwietnia 1935 roku i związanych z konstytucją kwietniową, a ponadto wyraźnego wskazania przepisów, które zostały uznane przez nową władzę za obowiązujące, oraz tych, których obowiązywanie zanegowano, był stanem, który wzmagał chaos prawny”⁴. Z tym niewątpliwie trudnym problemem władza ludowa chyba nie wiedziała za bardzo co uczynić. Prezentowany projekt dekretu stanowił, w mojej opinii, próbę rozwiązania tego zagadnienia.

³ Zob. A. Stawarska-Rippel, op. cit., s. 31–34; K. Działocha, J. Trzciniński, *Zagadnienie obowiązywania konstytucji marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 98–131.

⁴ A. Stawarska-Rippel, op. cit., 39.

DOKUMENT

1944 [listopad 14], [Lublin] – Projekt dekretu
o uporządkowaniu prawodawstwa Rzeczypospolitej Polskiej.

Projekt dekretu^a
o uporządkowaniu prawodawstwa Rzeczypospolitej Polskiej,
z dnia 1944 r.^b

Art. 1.

W numerze 30 Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej z roku 1935 pod poz. 227 została ogłoszona "ustawa konstytucyjna z 23.4.1935." Ponieważ opublikowanie tego aktu w Dzienniku Ustaw pogwałciło art. 125 ust. 1 konstytucji z 17.3.1921 (Dz.U.R.P. Nr. 44 z roku 1921 poz. 267), bowiem przy uchwalaniu opublikowanego aktu ustawowego na sali obrad Sejmu nie była obecna wymagana połowa ustawowej liczby posłów, przeto opublikowany w Nrze 30/35 Dz.Ust. poz. 227 akt ustawodawczy jest sam przez się nieważny, stanowi zamach stanu i w związku z tym wszystkie akty prawodawcze wydane w postaci ustaw i dekretów na mocy wzmiankowanej nielegalnej konstytucji są nieważne.

Art. 2.

Ta sama nieważność dotyczy opublikowanych w Dzienniku Ustaw rozporządzeń wykonawczych do nieważnych uchwał wydanych na zasadzie aktu z 23.4.1935.

Art. 3.

Wyjątek stanowią wszelkie międzypaństwowe^c konwencje, układy, oświadczenia, protokoły, porozumienia, umowy handlowe, rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej i inne publikacje rządowe w Dzienniku Ustaw.

Art. 4.

Ważnymi są również wszelkie rozporządzenia i obwieszczenia rządowe opublikowane w Dzienniku Ustaw jeżeli są oparte na podstawie ustaw i rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej datowanych przed zamachem stanu z 23.4.1935 r.

-2-

Art. 5.

W powodzi nieważnych aktów prawodawczych opublikowanych w Dzienniku Ustaw w okresie po zamachu stanu z 23.4.1935 aż do 5 września 1939 r., znajdują się jednak akty prawodawcze mające istotne znaczenie dla życia. Te poszczególne akty będą w prawodawstwie Polski powoływane i tym samym będzie tym aktom nadawana moc prawna.

Źródło: AAN, Ministerstwo Sprawiedliwości, 5451, k. 1–2, oryginał, mps.

^a Powyżej z prawej strony pieczęć z datą 15. LIST. 1944.

^b Poniżej z lewej strony odręcznie wpisana dekretacja Ustawod 14 XI 44 oraz nieczytelny podpis.

^c Słowo podkreślone odręcznie.